

Družbenopolitične organizacije in nadzorovanje vedenja

UDK 301.173.7:301.188.2

Janez Pečar*

Dokler so se samo redki teoretiki, raziskovalni delavci in praktiki ter prenekateri drugi med seboj dokaj akcijsko nepovezani dejavniki pri nas prizadevali za to, da bi pri kriminaliteti in podobnih pojavih vendar razvili tudi preprečevalno dejavnost, ni nihče naredil kaj dosti več od tistega, kar sta mu dopuščala razumevanje in lastna zmogljivost.

Res se je preprečevanje odklonskosti v strokovnih krogih pojmovalo večinoma v okviru kriminalne politike sodobnega »družbenega varstva«, ki je zaradi neučinkovitosti državnega pregona pomenilo mogočo rešitev ali vsaj izboljšanje glede nevarnosti pred kriminalnostjo kmalu po drugi svetovni vojni; je bilo to vsekakor nekaj več in povrh tistega, kar naj bi delali sami državni pregonski organi. Pri tem ni šlo le za razvijanje drugačne dejavnosti pri zatiranju kriminalnosti, marveč zlasti še za spreminjanje miselnosti v pristojnih, posebej za to poklicanih organih in deloma tudi za drugačno razmerje javnosti do kaznovanja storilcev, njihovega obravnavanja in sploh kriminalne politike, ki naj bi jo zagotavljali v jugoslovanski socialistični družbi. Uradna politika se ni dosti ukvarjala z vprašanji kriminalnosti, čeprav ni bilo malo govorov državnih partijskih voditeljev ter sklepov, resolucij, pisem in drugih dokumentov državnih in partijskih organov, ki so načenjali tudi ta vprašanja. Od leta 1952 delujoči okrajni sveti, pristojni za notranje zadeve (od leta 1955 pa občinski), ki naj bi imeli predvsem preprečevalno in vsklajevalno vlogo, prav tako niso opravičili pričakovanj. Kakor je bilo rečeno med razpravo na IV. plenumu ZKJ leta 1966, »smo zagrešili to, da smo leta povezovali partijo in varnostno službo. Nismo ju ločevali, temveč prav povezovali«.¹ To je seveda rodilo drugačno politično naravnost do varnostne službe in povzročilo prav določena razmerja do obravnavanja odklonskosti. Čeprav so nekateri zakoni (lex specialis) posameznim upravnim organom nalagali poleg odkrivanja in pregona kaznivih dejanj in storilcev tudi preprečevanje, čeprav so ta vprašanja načenjali nekateri drugi splošni predpisi, resolucije in govori tudi po IV. plenumu, se do češkoslovaških dogodkov v praksi glede tega ni zgodilo dosti bistvenega. Takrat

* Janez Pečar, diplomirani pravnik, doktor znanosti, znanstveni svetnik, Inštitut za kriminologijo, 61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 11.

¹ Iz diskusije Dobrivoja Radosavljevića na IV. plenumu, Četrty plenem CK ZKJ, s. 36.

so se sicer začela resnejša razmišljanja o teh vprašanjih, toda zaradi obdobja t. i., »liberalizma« je prišlo do dejavnejšega oblikovanja družbene samozaščite šele s Pismom izvršnega biroja in predsednika CK ZKJ. **Od tedaj pa se razvija močna politizacija varnostnih organov ter pravosodja, varnosti in tudi vedenja v naši družbi.**

Idejno-politične sile naše družbe, tj. predvsem družbenopolitične organizacije z Zvezo komunistov kot avantgardo delavskega razreda na čelu, nenehno opozarjajo, poročajo, razčlenjujejo in organizirajo razne dejavnosti v zvezi z varnostjo in odklonskostjo. V zvezi s tem prihaja do izčrpnega normativnega urejanja družbene samozaščite in nešteti organizacijskih, kadrovskih, političnih in materialnih sprememb. **Zveza komunistov pa kot idejno-politična avtoriteta prevzema vodilno vlogo in odgovornost** za oblikovanje, razvijanje in teoretično usposabljanje formalnega in zlasti še samoupravnega družbenega nadzorstva, všteti družbeno samozaščito.

Kljub zaostrovanju vprašanj varnosti in odklonskosti pa razvoj ne gre v centralizacijo in etatizacijo, marveč spričo samoupravljanja prav nasprotno — v demokratizacijo, decentralizacijo ter deloma deetatizacijo varnostnih zadev in nadzorstva nad vedenjem (preprečevanje in samoupravno nadzorovanje predvsem v preddelektni fazi). To je nujno še zlasti zato, ker je »razredno politično bistvo oblasti v Jugoslaviji — diktatura proletariata«² in delavski razred že zaradi tega ne more biti odtujen od takih zadev, kot sta varnost in nadzorstvo. Čeprav gre šele za začetek procesa podružbljanja tudi na tem področju, so spremembe vendarle tu, in sicer takšne, kakršnih v drugih družbenih ureditvah ni zaslediti. Če naj bomo svobodni, ker gospodarimo s sredstvi in razmerami svojega dela in življenja, **sodita sem tudi neotujenost medsebojnega nadzorovanja in omejevanje državne oblasti pri poseganju v našo svobodo tudi glede vedenja.**

Družbenopolitične organizacije imajo v nadzorstvu in pri vrednotah, ki lahko pomenijo tudi način vedenja in ravnanja, izredno pomembno vlogo. Ker se ukvarjajo z marksistično kritiko družbenih procesov in spoznavanjem družbene prakse tudi na tem področju, ker načenjajo idejno-politična vprašanja glede varnosti, odklonskosti in nadzorovanja in ker prevzemajo

² Program ZKJ, s. 96.

politično odgovornost za škodljive pojave in njihovo zatiranje, so tudi v teoriji družbenega nadzorstva vredne izredne pozornosti in znanstvenega raziskovanja.

Prispevek se nikakor ne ukvarja z njihovo oceno na tem področju, marveč načinja nekaj vprašanj njihove vloge iz doslej mogočih izhodišč, pomembnih zlasti za omejevanje odklonskosti. Prav tako tudi ne obravnava tistih družbenih položajev in praktičnih izidov, pri katerih se lahko dobre misli spreminjajo v svoje nasprotje, zlasti v nadzorstvu dejanskosti. Hkrati pa se loteva prizadevanj vodstev družbenopolitičnih organizacij, ki so izredno kritične do svojega delovanja, precej bolj ko formalno družbeno nadzorstvo do svojega dela in uspehov.

1. (Družbeno) politične organizacije glede na vlogo v socialistični samoupravni družbi

»Družbeno politične organizacije so skupine ljudi, ki organizirano in zavestno delujejo z namenom in ciljem, da bi z določenimi sredstvi uresničevali dogovorjene cilje in skupne interese na osnovi: načel delovanja in idejno-politične vloge, konkretnega programa dela, dogovorjenih metod, konkretnih zadolžitev in stalne kontrole kot procesa posebne vrste aktivnosti.«³ Med te organizacije se že po ustavnem pravu štejejo Zveza komunistov, Socialistična zveza delovnega ljudstva in Zveza sindikatov. Gradivo X. kongresa ZKJ še posebej omenja vlogo Zveze združenj borcev NOV, Zveze socialistične mladine, glede na varstvo pridobitev revolucije in možnosti za vplivanje na oblikovanje socialističnih vrednot pa tudi Zvezo rezervnih vojaških starešin. To so v naši družbi poglobljene zavestne socialistične sile, organizirane v novem političnem sistemu; v katerem ima ZKJ med njimi poseben pomen in vlogo, določeno s svojim programom in zlasti še z resolucijami zadnjih kongresov pa tudi z ustreznimi ustavnimi določbami.

Zveza komunistov Jugoslavije je »organizirana vodilna idejna in politična sila delavskega razreda in vseh delovnih ljudi pri graditvi socializma...«, »glavni pobudnik in nosilec politične dejavnosti za varstvo in za nadaljnji razvoj socialistične revolucije in socialističnih samoupravnih odnosov...«⁴ itd. Vse ustrezne li-

stine, bodisi državne bodisi partijske, posebej poudarjajo, da je ZKJ odgovorna (podčrtal pisec) za vsa naštetá in ključna področja.

Druge družbenopolitične organizacije imajo svoje naloge, glede katerih se goje tudi posebna pričakovanja. SZDL pomeni najširši temelj družbenopolitičnih dejavnosti delovnih ljudi in občanov in organizira socialistične sile za njihovo politično in akcijsko enotnost. Sindikat je najširša organizacija delavskega razreda, ki se bojuje za uresničevanje socialističnih samoupravnih razmerij in za odločilno vlogo delavcev pri upravljanju družbene reprodukcije, za kar najširšo udeležbo delavcev pri opravljanju oblastnih funkcij in urejanju družbenih zadev, za krepitev solidarnosti med ljudmi, za večjo razredno zavest in za odgovornost samoupravljalcev. Zveza socialistične mladine je prav tako poseben dejavnik družbenega in političnega življenja. Ni le organizacija za reševanje vprašanj mladine, marveč vstopa v politična, gospodarska, in kulturna in druga vprašanja družbe. V tej zvezi je ta organizacija močan družbenovzgojni dejavnik pri mladih ljudeh, ki se udeležujejo reševanja skupnih družbenih zadev.

Zveza združenj borcev NOV in ZRVS pa sta organizaciji, ki sta povezani »z našo revolucijo in globoko zainteresiranimi za njeno nepretrganost.«⁵

Komunistična partija je že od Komunističnega manifesta postavljena za avantgardno organizacijo, in sicer v tem smislu, da njeni pripadniki bolje kot druge proletarske množice razumejo in bolj poznajo splošne tokove zgodovinskega razvoja in v zvezi s tem bolje predvidevajo prihodnost delavskega razreda, njegove tokove in boj za osvoboditev dela. ZKJ kot vodilna socialistična sila »razpolaga z idejnim orožjem znanstvenega socializma...« in »zavestno usmerja družbene procese in razrešuje protislovja...«⁶, to pa seveda ne pomeni, da je avtomatično zmožna pravimno ocenjevati in odkrivati vse oblike družbenih gibanj in se zmeraj upreti konzervativizmu in birokratizmu.

»Družbenopolitične organizacije niso transmisija družbene vloge zveze komunistov, vendar ne morejo biti niti vzporedne politične organizacije, ki se bojujejo za oblast ali za nekakšen posebni vpliv na zavest ljudi. Sleherna izmed njih ima svojo posebno vlogo, svoje naloge na določenem področju družbenega življenja in je

³ Troha, s. 9.

⁴ Ustava SFRJ, poglavje VIII, s. 21.

⁵ Deseti kongres ZKJ — Dokumenti, s. 58.

⁶ Glej Program ZKJ, s. 30.

zato odgovorna svojemu članstvu. Prav zato je potrebna združevalna, idejna in politična vloga zveze komunistov.⁷

Graditev samoupravne socialistične družbe, delegatska ureditev, družbena samozaščita itd. ne morejo potekati v iluzijah, da se bodo vsi enakomerno in ustvarjalno zavzemali za postajljene cilje, marveč je glede tega potreben celovit in skladno delujoč organizem, ki prek družbenih nasprotij, ovir in težav ter morda tudi zmot in stranpoti pelje družbo v socializem.

ZKJ je v razmerju do drugih družbenopolitičnih organizacij »idejno-politična sila in strateg revolucije«⁸, ki se od IV. plenuma CK ZKJ (leta 1966) še posebno pozorno ukvarja z vprašanji varnosti in vklapljanjem varnostnih organov in služb v socialistično samoupravno ureditev in s podružbljanjem varnostnih zadev ter v zvezi s tem tudi vedenjem ljudi v pozitivnem in negativnem smislu. Prav glede na to dobiva nadzorovanje vedenja poseben pomen tudi v delovanju družbenopolitičnih organizacij, še posebej pa v ZKJ. Zato se vprašanja tako nadzorstva kot vedenja v ZKJ in družbenopolitičnih organizacijah ne obravnavajo samo ideološko-teoretično, marveč tudi organizacijsko-politično, socialnopedagoško itd. in ob nenehnem preverjanju, kako se uresničujejo družbene vrednote in ugotavljajo pglavilni procesi, ki odklonskost določajo. Prav v delu ZKJ se posebej kaže, kako je v ideološkem pogledu pomemben dejavnik družbenega nadzorstva.

2. Razrednost in nadzorstvo

Družbenopolitične organizacije z Zvezo komunistov se v zadnjih letih redno ukvarjajo z vprašanji odklonskosti in varnosti ter z organizacijskimi vprašanji zatiranja školjivosti pojavov v družbi, še zlasti tistih, ki izhajajo iz družbenih nasprotij. Medtem ko so bila ta vprašanja zastavljena in večinoma prepuščena pristojnim državnim (zlasti upravnim) organom (kljub razvoju samoupravljanja) tja do leta 1966 in dokaj celo do leta 1972, se Zveza komunistov od tedaj svojih številnih listinah in z neposredno praktično dejavnostjo razglašala za odgovorno za razvoj družbene samozaščite. Le-te ne šteje za področje dejavnosti, marveč za sestavino svoje ideologije v samoupravni socialistični družbi. **Družbena sa-**

mozaščita se v najširšem smislu vrednoti kot integriran sestav načel in ukrepov, ki naj družbo in posameznika pripravljajo do takšne stopnje osveščenosti, ki bi vse človeško ravnanje upoštevalo, vrednotilo in odstranjevalo vsakršno nevarnost, še preden bi nastopile nezaželene posledice. Glede tega ne gre le za notranjo varnost, marveč tudi za obrambo družbene ureditve, tja do vseljidskega odpora in obrambnih priprav.

Varnosti družbe pa ne »ogrožajo samo odkrite diverzije in subverzivne dejavnosti«. Ogrožajo jo tudi »pojavi birokratske samovolje, grobega in nepravilnega razmerja do človeka, razne tehnokratske uzurpacije, liberalistično razmerje do obveznosti in nalog, neodgovornost, razsipanje družbenega premoženja, parazitstvo, bogatenje na račun družbe, gospodarski kriminal in vse drugo, kar je v nasprotju z normami družbe«⁹. Zveza komunistov z družbenopolitičnimi organizacijami zadnja leta nenehno opozarja na škodljive pojave in družbene procese, npr. na poslovno odklonskost, inflacijo, neraentabilnost, nizko storilnost, socialno razločevanje, porabniško miselnost, pomanjkljivo notranje nadzorstvo v delovnih organizacijah itd., kar se povezuje s kriminalnostjo raznih vrst. Družbeni razvoj prinaša razna nasprotja, slabljenje primarnih kontrol, nove oblike in spremembe vedenja itd. Splošne in pozitivne smeri samoupravljanja spremljajo tudi škodljivi pojavi. npr. neuspešnost, prelaganje odgovornosti, kriza zapanja, odtegotvanje nadzorstva, pomanjkanje občutka za solidarnost, kolektivno izigravanje predpisov v škodo družbene skupnosti, izogibanje dolžnostim, nemotiviranost za večjo ustvarjalnost, lagodnost, ozračje, v katerem se zavedamo predvsem pravic in manj dolžnosti itd.

Družbenopolitične organizacije glede na to in spričo namenov družbenega razvoja, razvijajo, oblikujejo in ustanavljajo številne vrednote, ki jih je treba uresničevati (četudi na silo in s pomočjo države), vplivajo glede tega na zakonodajo, delujejo socialnopedagoško in propagandno na množice, spremljajo razvoj in pripravljajo popravke. Zato se povezujejo z drugimi organiziranimi družbenimi silami, jih usmerjajo, usposablajo, jim poročajo in jih nazadnje tudi nadzorujejo ter izrekajo mnenja, stališča, predloge in ne nazadnje tudi (politične) ukrepe, kolikor ne vplivajo na kadrovske spremembe

⁷ Deseti kongres ZKJ — Dokumenti, s. 56.

⁸ Stanić, s. 510.

⁹ Dušan Petrović-Šane, Iz zvezne konference SZDL, 26. 1. 1977, *Delo*, 26. 1. 1977, s. 5.

kot najmočnejše orožje za doseganje ubogljivosti in uresničevanje ciljev.

Pri vsem tem pa v zadnjih letih **bolj kot kdaj poprej razvijajo politiko in ideologijo varnosti** hkrati s podružbljanjem posameznih varnostih vprašanj, čeprav resnična deetatizacija ustreznih državnih organov sploh še ne poteka. Politične sile družbe žele doseči neodtujenost glede varnosti družbe in človeka in vsaj za zdaj pripekljati do stanja, v katerem bo predvsem vsak sam skrbel za svojo varnost bodisi kot posameznik bodisi v namenskih združenjih ali ob vsakdanjem delu.

Zveza komunistov je prevzela odgovornost za oblikovanje in razvijanje varnostne kulture. »Varnostna kultura pa ni le vprašanje nekakšne prosvetljenosti, temveč predvsem politično, razredno vprašanje.¹⁰ Če je vsebina družbenih vrednot, ki jih razglašajo družbenopolitične organizacije — med njimi vrednota varnost ni na zadnjem mestu — razredne narave, potem gre pri razmerju do uresničevanja teh vrednot za razredno razmerje. **S tem pa dobiva nadzorstvo razredni pomen**, ne glede na vrsto nadzornih mehanizmov. Nekateri med njimi so ustanovljeni prav zaradi svojega razrednega poudarka (npr. samoupravno delavsko nadzorstvo).

Družbenopolitične organizacije spreminjajo zatiranje odklonosti v razredni boj, ki v prvi vrsti uporablja prepričevanje, agitacijo, vzgojo, osebni zgled in podobne moralno-pedagoške ukrepe in šele na zadnji stopnji klasična sredstva državne prisile zoper deviante. S tem nujno prihaja tudi do tega, da odklonsko vedenje in kriminalno politika marsikje nista več strokovno, marveč predvsem tudi politično vprašanje. S politizacijo nadzorstva se politizira tudi odkrivanje odklonosti in obravnavanje deviantov. Družbenopolitične organizacije in nadzorstvo postajajo čedalje bolj povezani, vendar ne tako, da bi s politizacijo nadzorovanja prišlo do »policizacije« politike, s čimer je po svoje obračunal IV. plenum.

3. Varnost kot sestavina in vsebina političnega dela

Glede na nadaljnjo podružbljanje varnostnih zadev, ki se šteje za revolucionaren proces in trajen interes delavskega razreda »X. kongres

¹⁰ Orožen: Razvijamo samozaščito zavesti in varnostno kulturo, **Komunist**, 12. 5. 1975.

Zveze komunistov Jugoslavije opozarja, da se morajo socialistična zveza delovnega ljudstva, zveza sindikatov, zveza mladine, konferenca za družbeno aktivnost žensk, zveze borcev narodno-osvobodilne vojne, zveze rezervnih vojaških starešin ter druge organizacije, društva in združenja **vsestransko zavzeti za izpolnjevanje nalog... varnosti in družbene samozaščite**«¹¹ (podčrtal pisec). V zvezi s tem se morajo organizacije in vodstva Zveze komunistov prizadevati za razvijanje zavesti in ustreznega razmerja do varnosti in enotno idejno, moralno, politično in strokovno usposobljenost članov za njihove naloge na tem področju.

Podobna izhodišča za lastno dejavnost vsebujejo še nekatere kasnejše resolucije, sklepi, ugotovitve in predlogi drugih družbenopolitičnih organizacij. Vse tovrstno ideološko prizadevanje kaže, da je **organiziranje družbene samozaščite in varnosti ter sploh nadzorovanje vedenja pomembno področje delovanja ne samo ZK temveč tudi drugih zavestnih in organiziranih socialističnih sil**. Zveza komunistov že s svojim programom usmerja in napotuje posamezne organizacije na dejavnost v zvezi z varnostjo. Z zadnjimi kongresi in posameznimi akcijami na raznih ravneh pa naravnost mobilizira politične dejavnike, zakonodajo, državni pregonski aparat ter družbenopolitične organizacije, da vsak na svojem področju prispeva k izboljšanju varnostnih razmer, ustrežnejši normativni ureditvi vedenja, boljši ureditvi formalnega nadzorstva, k ustvarjanju, oblikovanju in razvijanju samoupravnih nadzornih mehanizmov in ne nazadnje k razodtujevanju nadzorovanja in politizaciji zlasti tistega dela vedenja, ki gre predvsem v korist družbenopolitične ureditve. S tem postajata **vedenje in varnost pomembni sestavini in vsebina političnega dela v naši družbi**. Družbenopolitične organizacije hkrati z mobilizatorsko, spodbujevalno, usklajevalno, navdihovalno in politično vlogo pojasnjujejo tudi ogroženost in oblike napadov na varnost, zlasti na varnost širše družbene skupnosti in politične ureditve, dajejo politične ocene v pojavih ter vsaka na svojem področju predvidevajo, nakazujejo in organizirajo dejavnosti za doseg pozitivne spremembe. Glede na to **v SFRJ še ni bilo nikoli toliko** prizadevanj za zmanjševanje odklonosti, za večjo pravičnost in zakonitost, ustreznost ravnanja ljudi v medsebojnih razmerjih in v

¹¹ Deseti kongres ZKJ — Dokumenti, s. 279.

razmerju do skupnosti, za varstvo zasebnega in družbenega premoženja itd. kot prav v zadnjih letih. Boj s kriminalnostjo postaja zato na marsikaterem področju hkrati tudi idejni in politični boj za uresničevanje vrednot, ki so pomembne za družbeno ureditev, ne glede na to, ali so pravno sankcionirane ali ne. Težišče celotne politične dejavnosti, kadar družbenopolitične organizacije vplivajo na široke množice, pa je predvsem v odpravljanju vzrokov, in ne toliko v zdravljenju posledic (čeprav se to v praksi kaže drugače). Tako se tudi družbenopolitična prizadevanja za omejevanje vedenjske odklonskosti v celoti skladajo s kriminalno politiko sodobnega družbenega varstva kot predvsem strokovnim gibanjem, ki je nastalo kot posledica neučinkovitosti državnega pregona v družbi na splošno. To seveda tudi pomeni, da je treba nadzorstvo vedenja koncipirati tako, da je preprečevanje pojavov in odstranjevanje posledic, še preden so nastale, organizirano in podprto večrazsežno in vsestransko, ne pa samo kot dejavnost posameznih sil (države).

Politično delo v zvezi z varnostjo med ljudmi še ni doseglo stopnje na kateri bi bila splošna zavest že tako oblikovana, da bi bila že učinkovit proti-kriminalni dejavnik. Politične spodbude bi morali dopolnjevati psihološko preračunani in sprejemljivi ukrepi samoupravnih združenj, strokovnih služb in drugih. Glede na to, da družbenopolitične organizacije opozarjajo na pojave in na to kaj storiti, je še vse premalo odgovorov na to kako delati, npr. v TOZD, v krajevni skupnosti, uličnem pododboru ali komisiji in podobnem. Družbena samozaščita se še preveč dojema kot dolžnost, ker je še preveč pod vplivom formalnega nadzorstva. Je še tudi preveč dolžnost zaradi forme in premalo zaradi potrebe. Pogosto je nejasna tudi njena vsebina, hkrati pa v socialnopsihološkem smislu ne smemo pozabljati na motiviranost. Osveščenost potreb in spodbujenost za varstvo pa sta ključni vprašanji, pomembni za uspeh. Sicer bi lahko tudi za naš »trenutek« veljalo, kar je nekoč dejal Marx: »Hudodelec napravi vtis, da je enkrat moralen, drugič tragičen, in si tako dela uslugo s tem, da zbuja moralna in estetska čustva javnosti.«¹² Če bi bilo samo to, bi bilo premalo in ne bi ustrezalo pričakovanjem, ki jih glede družbene samozaščite in njenih ciljev želimo doseči.

¹² Marx v navedbi Coser, L., s. 87.

4. Odgovornost družbenopolitičnih organizacij za zatiranje odklonskosti

V samoupravni socialistični družbi je na številnih področjih spričo razvejanih mehanizmov in njihove organiziranosti vpeljana odgovornost, ki je splošna — to je predvsem politična. To pomeni, da se obveznosti zagotavljajo do neke meje ter ima zato taka odgovornost na voljo določena sredstva za spremljanje in nadzorovanje dela nosilcev javnih funkcij.¹³ Politična odgovornost je odgovornost vodilnih političnih organizmov za dejavnosti, na področju katerih opravljajo politične naloge. Taka odgovornost zadeva ZK, ki je idejnopolitično odgovorna za varnost države in za popolno uresničevanje njene vodilne in povezovalne vloge pri graditvi, usmerjanju, povezovanju in delovanju družbene samozaščite.

V zadnjem času sprejete resolucije in sklepi zlasti glede vprašanj vedenja, varnosti in družbenega nadzorstva še posebej poudarjajo nujnost, da Zveza komunistov (in tudi drugih družbenopolitičnih organizacij) nepretrgano deluje »kot revolucionarna, kritična in organizirana vest razreda«.¹⁴ Pri tem mora imeti pravočasno, načelno in odkrito razmerje do družbenih procesov in pojavov, jih spoznavati in uravnavati v sprejemljive družbene tokove ali se z njimi in njihovimi nosilci spopadati. Zato je tudi glede nosilcev družbi škodljivih pojavov konfrontacija ZK nujna, ki angažira predvsem razpoložljive državne in samoupravne mehanizme za boj zoper kriminalnost (oziroma odklonskost).

Zveza komunistov je najprej odgovorna za pravilnost, doslednost in družbeno sprejemljivost dela svojih organov in članov, v boju z odklonskostjo pa ji pomagajo tudi druge družbenopolitične organizacije. Narava in organiziranost njenega delovanja ji omogočajo neposredno vplivati po eni strani na zakonodajo, po drugi strani pa na pristojne državne organe, ki se poklicno ukvarjajo z odklonskostjo in rehabilitacijo deviantov. Glede tega je ZK še posebej odgovorna za idejni in politični profil vodilnih ljudi ne samo v državnih organih, marveč tudi v pravosodju (vštevši organe za notranje zadeve) v družbenopolitičnih organizacijah, tisku, šolstvu itd. Ustrezna kadrovska politika je ključno vprašanje uresničevanja politike sleherne družbene

¹³ Glej o tem Djordjević: O samoupravnom i odgovornom društvu, s. 153.

¹⁴ Deseti kongres ZKJ — Dokumenti, s. 114.

organizacije. V zvezi s tem se družbenopolitičnim organizacijam omogoča:

- idejno-politična dejavnost,
- razvijanje ustreznih organizacijskih oblik, ki omogočajo prodornost, javno sprejemljivost, prenašanje smernic in uresničevanje ustreznih akcij, izpolnjevanje programov, osveščanje članstva in širokih množic, nalaganje, nadziranje ter popravke dejavnosti, doseganje skupnih ciljev in uresničevanje načrtov (npr. preprečevalnih dejavnosti v krajevnih skupnosti in organizacijah združenega dela) itd.

Družbenopolitične organizacije uporabljajo v ta namen zlasti direktive in propagando, pojasnjujejo, prepričujejo itd., bodisi neposredno, ustno bodisi z internimi komunikacijami ali množičnimi občili. Če je glede družbene samozaščite in obravnavanja odklonskosti še kar dovolj resolucij, direktiv ter pojasnil, pa je propagande premalo, vsaj glede pritegovanja samoupravnih nadzornih mehanizmov in za vplivanje na neformalno nadzorstvo, ki ga družbenopolitične organizacije skušajo prav tako politizirati v določenem smislu.

Glede spreminjanja razmerja ljudi do novih vrednot in za dosledno upoštevanje sprejemljivega (konformnega) vedenja (konformizem v tem smislu pomeni samo prilagajanje vedenja družbenim normam) nista dovolj le poslušnost in discipliniranost, marveč je potrebna predvsem soglasje javnega mnenja in prepričanost o pravilnosti akcij. Kar zadeva preprečevanje odklonskosti, so v svetu (zlasti tam, kjer je kriminalnost nevarnejša) v propagandnih ukrepih precej bolj domiselni, čeprav jih pri zatiranju kriminalnosti ne vodijo politični motivi. Pogosto se večje prilagajajo posameznim družbenim skupinam in uporabljajo njihova čustva za skupne akcije zoper odklonskost.

Politična socializacija širše javnosti, ki ni toliko dovzetna za družbena samozaščitna prizadevanja političnih organizacij, je še zadeva prihodnosti — vsaj tako kaže. Družbena samozaščita s svojimi organizacijskimi oblikami, kot so odbori, komisije, pododbori (v ulicah, blokkih) itd. ne more prevzemati nalog političnega osveščanja in politizacije neformalnega nadzorstva (šola, soseske, družine, otroci, prijatelji med seboj itd.), čeprav življenje teče tudi v tej smeri. Glede tega se slabo uporabljajo spoznanja znatnosti raznih vrst in tudi še ni raziskovalnega dela, ki bi preverjalo sicer zavzete, toda še slabo prilagojene dejavnosti, zlasti laikov in parapro-

fesionalnih delavcev, ki so se s samozaščito začeli ukvarjati šele pred nekaj leti ali prav v tem trenutku ter ne presegajo domiselnosti in izkušenj najbolj dejavnega državnega organa na tem področju. Zgolj zavezovanje članstva ter poudarjanje formalnih pravic in dolžnosti glede varstva ni dovolj za večji uspeh. Tega ne gre idealizirati, ker je odklonskost težko obvladovati. Za uspeh pa je treba spreminjati človeško miselnost in zavest, zlasti glede uravnavanja vedenja v zaželeni smeri, posebno ker se nikoli ne dajo vsi ukloniti tistemu, kar naj bi bilo koristno za vse. Toda družbenopolitične organizacije so odgovorne za to, da čim več ljudi pripeljejo v tabor tako motiviranih.

5. Politizacija varnosti

Politizacije pri nas ne razumemo kot »natika-nja politične srajce družbi in s tem manipuliranja z ljudmi«,¹⁵ marveč kot proces pripravljanja vseh delovnih ljudi in občanov za sodelovanje v javnih, to je družbenih zadevah. **Politizacija**, o kateri teče beseda, ima namen **pri- vabljati ljudi k reševanju političnih vprašanj**, ki so pomembna tako za družbenopolitične organizacije kot za družbenopolitične skupnosti na raznih ravneh oziroma za družbo sploh. Samoupravni družbi ustreza taka »politizacija«, v kateri je čim več ljudi udeleženi v vodenju in v kateri se izraža mnenje in interes slehernika. Glede na to je pri nas vpeljana tudi delegatska ureditev. **Od take politizacije se pričakuje, da bo prispevala k čim širšemu upoštevanju družbenih norm in vrednot ter onemogočala nastajanje odklonskosti.** Oboje, tako norme kot vrednote pa vsebujejo napotila ali vsaj želje, kaj je v danem trenutku družbenega razvoja pomembno in v čem so namenjene politične dejavnosti. Čeprav se politizacija izraža tudi z normami in najaktualnejšimi družbenimi vrednotami, politična oblast ne ostaja le pri njih, marveč uporablja še druge ukrepe za doseganje ustrežne (ali vsaj čim višje) stopnje razumevanja, kaj se želi doseči ob sodelovanju, spodbudah in dejavnosti najširših množic. Sodelovanje delovnih ljudi in občanov naj bi pri nas ne bilo odtujeno od urejanja družbenih zadev. **Samoupravljanje je torej že samo po sebi proces razodtujevanja.** V zvezi s tem so torej teoretično upravičena pri-

¹⁵ Djordjević: O samoupravnom i odgovornom društvu, s. 253.

čakovanja, po katerih posameznik tem bolj upošteva družbene norme, čim bolj je vraščen vanjo in čim bolj se sam kot posameznik isti z družbeno skupnostjo. Politizacija na tej stopnji torej želi doseči tudi to.

Ker je varnost dobrina in hkrati pomembna politična sestavina in ker z razvojem samoupravljanja ni mogoče dopustiti, da bi se z njo ukvarjali samo pristojni državni pregonski organi, (to so spoznali tudi v meščanskih družbah, zlasti zaradi njihove neučinkovitosti), smo prav v zadnjih letih priče pospešene politizacije varnostnih vprašanj. Družbenopolitične organizacije imajo pri tem izredno vlogo in vsi tovrstni dokumenti kažejo, da je **oblikovanje varnostne zavesti in kulture pri ljudeh njihova osrednja dejavnost** v zadnjih letih pri nas.

Glede varnosti in družbene samozaščite se želi doseči taka stopnja in stanje, po katerih bosta čedalje bolj vraščeni v celotno samoupravno ureditev. Zato je »potrebna nenehna idejno-politična dejavnost zveze komunistov in drugih subjektivnih sil v graditvi sistema družbene samozaščite, krepitvi zavesti delovnih ljudi v njenem družbenem bistvu in razvijanju organizacijskih oblik«.¹⁶

S politizacijo varnostnih zadev se ljudje v ideološkem smislu pripravljajo na razumevanje in sodelovanje pri reševanju varnostnih vprašanj družbe, v teoretičnem pa poteka njihovo poglobljanje v marksistično utemeljeno politiko državnega pregona oziroma klasičnega instrumentarija sile in podobnega. Samoupravljanje in samoupravno reševanje pluralističnih interesov onemogoča (politično in teoretično) morebitno dominacijo in manipulacijo zaradi tovrstne politizacije in v bistvu načenja proces depolitizacije (glej tč. 7).

V politizaciji varnosti imajo družbenopolitične organizacije, kot je to očitno iz dosedanjih dokumentov, nalogo koncipiranja samozaščite, nenehnega revolucioniranja, systemskega in teoretičnega poglobljanja, organiziranja, spodbujanja, ustvarjanja ugodnega idejno-političnega ozračja ter zavestnega povezovanja vseh pozitivnih družbenih sil na tem področju.¹⁷

Varnost s podružbljanjem preprečevalne dejavnosti tako ne ostaja več domena klasičnih državnih pregonskih organov. Poleg njih je ne-

šteto drugih sil, ki pomenijo dejavnik za njeno izboljševanje. Čeprav klasični državni pregonski organi še ničesar ne zgublajo, se dosega udeležba nepoklicnih delavcev pri obravnavanju varnostnih zadev. To pomeni tudi široko nadzorstvo javnosti nad zmožnostjo in prizadevnostjo državnih varnostnih organov in sploh nadzornih organov, hkrati pa razraščanje samoupravnih nadzornih mehanizmov in proces sprejemanja varnostne kulture v množicah.

Zmotno razumljena »politizacija varnosti« lahko pomeni nevarnost za samoupravno demokracijo, zlasti če poraja podrejenost brez razmišljanja, togost v reagiranju, prevneto odkrivanje domnevnih nevarnosti, ustvarjanje prestrašenosti brez razloga, predimenzioniranje nekaterih pojavov in posploševanje posameznih primerov, prilaščanje monopola nasilja, posploševanje neke »morale«, omogočanje formalizma, normativnega optimizma, učinkovitosti samo v besedah, ne pa v dejanjih in podobno. Morebitnih slabih plati »politizacije varnosti« nikakor ne gre spustiti izpred oči.

6. Idejnopolitična vsebina preprečevalne dejavnosti

Veliko listin družbenopolitičnih organizacij zadnjih let je treba razumeti kot akcijsko naravnano za preprečevanje odklonskih pojavov. V njih so še posebej iz raznih socioloških in politoloških zornih kotov sporočene misli o zatiranju družbenega škodljivstva, opisujejo nevarnosti v preteklosti, podajajo družbenopolitične ocene stanja na posameznih področjih in predlagajo ukrepi za družbeno dejavnost. Čeprav dosti izhodišč pri tem zadeva formalno družbeno nadzorstvo in njegove dolžnosti v boju s kriminalnostjo, so celotna, zlasti **družbena samozaščitna prizadevanja vendarle usmerjena predvsem v preprečevanje.**

Na to kažejo predvsem ukrepi, po katerih naj bi »vsebinska družbene samozaščite in varnostne vzgoje postali sestavina idejnopolitične vzgoje delovnih ljudi in občanov«¹⁸ in če, kot pravi Kardelj, »ni niti enega tehtnejšega družbenega vprašanja, ki stopa pred družbene ustanove, ne da bi se morale zanj zanimati in angažirati

¹⁶ Iz sklepov predsedstva CK ZKJ o nalogah ZK pri razvoju družbene samozaščite, *Delo* 12. 4. 1972, s. 5.

¹⁷ Glej tudi Drašković, s. 1.

¹⁸ Neposredne naloge ZKJ pri organiziranju in usmerjanju družbene samozaščite, Predsedstvo CK ZKJ, *Komunist*, 14. 7. 1975.

Zveza komunistov¹⁹ potem je normalno, da sta posebno varnost družbe in preprečevanje nevarnosti raznih vrst v središču njene pozornosti in da to svojo pozornost izraža tudi z idejnopolitično vsebino svojega dela.

Glede preprečevalne dejavnosti pa se na sploh domneva, naj bi bila vsebinsko jedro nedržavnih mehanizmov, čeprav pri njej sodelujejo tudi klasični organi prisile s svojimi sredstvi. Če gre torej za reševanje nasprotij in preprečevanje odklonskosti, ki jih ta nasprotja porajajo, potem v samoupravni družbi »država s svojimi upravnimi organi in administrativna sredstva niso več poglobljen instrument socialistične izgradnje in urejanja notranjih konfliktov«,²⁰ marveč se oblikujejo še druge možnosti za to, da bi z milejšimi sredstvi in ukrepi dosegli tudi tisto, kar bi bilo mogoče upati, da bi dosegli z drugim klasičnim in represivnim instrumentarijem, kar se pogosto kaže kot neučinkovito, zastarelo in neustrezno glede na družbeni razvoj.

Idejno politična vsebina zatiranja odklonskosti za zdaj še ni prinesla dosti novosti v delovanje državnih mehanizmov, razen glede njihove politizacije, medtem ko je zunaj pregona zasnovala ne samo nova telesa samoupravnega varstva, marveč je oblikovala tudi novo teorijo o varstvu.

Glede na to, da se je samoupravljanje začelo uveljavljati leta 1950, se v jugoslovanski družbi srečamo s postopnim razodtujevanjem nadzorstva dokaj kasneje, z resnejšim lotevanjem šele po obdobju četrto stoletja od začetka samoupravljanja, in še to na manj občutljivem pa vendarle pomembnem področju — pri preprečevanju. Do tega pa ni prišlo toliko zaradi preprečevanja samega in zaradi morebitnih izhodišč klasične kriminalne politike, temveč predvsem zaradi krepitve družbene vloge delavskega razreda in družbenega položaja delovnega človeka. Tega preprečevanja ali samozaščite pa ne kaže več razumeti v obsegu in vsebini idej »družbenega varstva« (v smislu konceptov Filipa Gramatica in Marca Ancela), temveč precej širše, globlje in razredno ter v zvezi s samoupravnimi socialističnimi razmerji.

Družbena samozaščita (katere vsebina še vedno ni enotno definirana in najbrž tudi ne bo, ker gre za živ družbeni proces) je sestavina boja Zveze komunistov za nova družbena razmerja. V teh razmerjih dobiva tudi preprečevanje od-

klonskosti novo, drugačno in ustrežnejšo idejno-politično vsebino. Naravo tej vsebini daje Zveza komunistov z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, in sicer glede na svoj program, dolgoročni razvojni koncept in marksistično pojmovanje vloge oblasti delavskega razreda, zaradi katerega družbena ureditev, taka, kot je — sploh je. Zato Zveza komunistov tudi »idejno-politično presoja protisocialistična in protisamoupravna, reakcionarna in protirevolucionarna, kriminalna in druga družbi škodljiva dejanja...«²¹

Ljudje torej ne vplivamo drug na drugega samo v proizvodnji, marveč tudi v razmerjih družbene samozaščite kot v kulturi, ki naj postaja del splošne kulture. Moč politične ideologije se torej z delovanjem družbenopolitičnih organizacij (toda ne samo teh) spreminja v prakso, v moč, ki jo bo treba sčasoma meriti tudi s posledicami odklonskosti. Za zdaj še ni merljivih izidov, ki bi kazali na revolucionarnost sprememb v statistikah odklonskosti, za to je nedvomno potreben čas. Toda tovrstna revolucionarnost v ideologiji, če je pravilna, mora prinesiti spremembe pri ljudeh in demonopolizacijo države tudi glede nadzorovanja nas ljudi.

7. Dojemanje norm in vedenja

Z delovanjem družbenopolitičnih organizacij in njihovo socialnopedagoško vlogo, z organizacijo družbene samozaščite, popularizacijo preprečevalnih dejavnosti, politično socializacijo varnostnih vprašanj in sploh z oblikovanjem ustrezne pravne zavesti (le-tej posvečajo zlasti v Sovjetski zvezi izredno pozornost ter ji pripisujejo nesluten pomen za omejevanje kriminalnosti in za oblikovanje sovjetskega človeka) se omogoča družbeni proces, v katerem naj bi se »ustvarjalo takšno ozračje, ki bo odklonske pojave zavračalo, njihove nosilce pa izločalo oziroma izpostavljal splošni družbeni moralni obtožbi.«²² Vplivanje na dojemanje socialističnih norm in na ustrezno vrednotenje vedenja je pomembno vprašanje ne samo za nadzorne dejavnosti, marveč tudi za razmerja med ljudmi in za ločevanje tistega, kar je prav in dobro, od tistega, kar je napačno in škodljivo. Gre torej za izostrevanje čuta pri ljudeh v samoupravni družbi, da bi sami kar najbolje vedeli kako ravnati,

¹⁹ Kardelj, iz govora na predsedstvu CK ZKJ, Delo 14. 6. 1977.

²⁰ Program ZKJ, s. 103.

²¹ Deseti kongres ZKJ — Dokumenti, s. 278.

²² Glej zlasti Orožen: Razvijamo samozaščito zavesti in varnostno kulturo, Komunist, 12. 5. 1975.

kadar so ogroženi ali če ogrožajo druge, hkrati pa to lahko pomeni tudi novo socializacijo že socializiranih in resocializacijo morebitnih deviantov ali vsaj tistih, ki ne dojemajo sprememb, ki se žele pri njih doseči.

Ustrezno dojetje družbenih norm, ne samo zapisanih in sankcioniranih, marveč tudi drugih, ki so ali že od nekdaj, ali pa nove in se šele morajo uveljaviti z novo moralo in vrednotami, kot so npr. solidarnost, delavnost, zagotavljanje položaja človeka po delu, znanju in zmožnosti, tovariška razmerja med ljudmi, varstvo družbene lastnine, izpolnjevanje samoupravnih pravic in dolžnosti, opravljanje zaupanih javnih funkcij, varstvo pridobitev revolucije²³ itd. se le počasi internalizira. Tovrstna, tudi (politična) socializacija pa ne zadeva le članov in organizacij posameznih zavestnih sil, pripadnikov državnih organov, ki skrbijo za varnost, in sploh družbenih ustanov, marveč jih morajo poleg zapisanih norm sprejemati tudi drugi ljudje, in sicer tako, da naj bi pomenili v idealnem smislu njihovo vedenje in navade, običaje, moralo, rituale in ravnanje. Če, ali kadar bi to postali, vemo iz človeške zgodovine na podobnih področjih vedenja in ravnanja, jih sankcionira samo neformalno nadzorstvo s svojimi vplivi in ukrepi, brez političnih organizacij in brez sredstev državne prisile.

Smotrna, splošno sprejeta politizacija vrednot, ki ne povzroča odklanjanja, **lahko preide v tako fazo, da je sama sebi odveč ter se spremeni v depolitizacijo vedenja**, ker nadaljnja politizacija ne bi bila več potrebna, saj so določene družbene vrednote že tako zakoreninjene, da se vzdržujejo same, z nadzornimi sredstvi primarnih in sekundarnih skupin. To se že dogaja, toda ker človeštvo glede na družbenopolitične ureditve prinaša vedno nove vrednote, ki jih je treba internalizirati in ljudi z njimi socializirati, si morajo te vrednote utirati poti do priznanja tudi z državno silo, s propagandnimi ukrepi družbenopolitičnih organizacij in s pomočjo posebnih, tudi samoupravnih mehanizmov za nadzorstvo.

Glede tega gre za takšno motiviranost v moralni zavesti, ki jo v socialni psihologiji imenujejo tudi (morda za današnji čas dokaj ponesrečeno) »vdelani policist«,²⁴ kar pomeni, da je nadzorni mehanizem v vsakem izmed nas tako

urejen, da nas v procesu socializacije venomer opozarja na prav in neprav. Ob tej priložnosti, ko nam gre za vlogo družbenopolitičnih organizacij v nadzorstvu in spreminjanju vedenja, ne kaže globlje razmišljati o tem »policistu« v vsakem izmed nas niti ne o pravilih, ki jih uporablja, in še manj o njegovi avtonomiji. Taka dosledna internalizacija vrednot se domnevno lahko včasih spravlja tudi v zvezo z manipulacijo, dominacijo in razvrednotenjem vrednot. Nam pa gre le za demonopolizacijo države glede nadzorstva vedenja, in k tej prispevajo tudi družbenopolitične organizacije (čeprav morda včasih tudi nehote).

Doseganje ubogljivosti in konformnega vedenja zato, da bi državna oblast s svojimi organi lažje opravljala svoje naloge, ni namen samoupravnega nadzorstva niti družbenopolitičnih organizacij. Njihov namen je večja človekova svoboda in njegovo odtujevanje od slabega vedenja ob podružbljanju varnostnih vlog. **Če naj bo varnost vrednota, potem je družbena samozashita njeno sredstvo.** Ker pa ljudje že od vsega začetka vplivamo drug na drugega in se navzemamo navad drug od drugega, se drug po drugem zgledujemo, ni nič nenavadnega, če to počenjamo ob novih vrednotah, ki so tudi družbeni interesi. In če jih spoštujemo in sprejemamo brez strahu pred kaznimi in iz svoje notranje motiviranosti — toliko boljše zanje (in za nas).

8. Nadzorstvo v temeljih človekovega življenja

Če naj bi se razvijale varnostna zavest, samodisciplina, samokontrola in sploh preprečevalne in nadzorovalne dejavnosti, ki jih razglašajo družbenopolitične organizacije kot nujne za oblikovanje in spreminjanje razmerij med ljudmi (tudi zaradi gospodarjenja s stvarmi), potem se mora to dogajati predvsem tam, kjer ljudje stopamo v medsebojna razmerja zaradi dela in proizvodnje. Čeprav bi lahko ostalo še nekaj področij, ki bi bila v tem smislu nepokrita, pa se najneprijetnejše oblike odklonskosti (kolikor odmislimo nekaj klasičnih oblik kriminalnosti) kažejo predvsem tu. Od tod tudi izredno poudarjanje, da naj družbeno samozashito razvijajo delovni ljudje in občani, temeljne organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije, krajevne skupnosti, samoupravne interesne skupnosti, družbenopolitične skupnosti

²³ Glej stališča in sklepe VII. kongresa ZKS, s. 65.

²⁴ Glej več o tem: Sorokin, s. 69 in 194.

itd., ki so tudi nosilci družbene samozaščite in njenih pglavitnih nalog. Čeprav imajo pri tem posebno vlogo še državni organi, kot upravne inšpekcije, pravosodni organi, služba družbenega knjigovodstva, oborožene sile in podobno, je za oblikovanje zavesti ljudi pomembno le to, kar se dogaja v njih samih in kar izraža njihovo vedenje.

V »bazi« se ustvarjajo organizacijske, vsebinske, materialne in kadrovske možnosti za izpolnjevanje nalog glede

— nadzorovanja in ocenjevanja vedenja (dobro in slabo dopustno in prepovedano, zaželeno in kaznivo);

— preprečevanja škodljivih posledic na podlagi znanih okoliščin, da take posledice ne bi nastajale.

Pri tem si vloge samoupravnih nadzornih mehanizmov in samozaščitne dejavnosti nikakor ne smemo predstavljati kot sredstvo za bolj dosegano, vsestransko obvladujočo in poceni delujočo pomoč organom državne prisile. Kjer se to dogaja, tam samozaščita ni funkcija samoupravne družbe. Čeprav so končni nameni lahko isti, pa so sredstva in pota različna in namen ne bi smel posvečevati sredstev, čeprav se to (še vedno) ponekod dogaja zaradi nerazumevanja vlog, ki naj jih v samoupravnih nadzornih mehanizmi in pri samozaščiti v »bazi« opravljajo laiki. Laičnost, ljudskost, prostovoljnost, prepričljivost ter lastnosti in sredstva, ki niso lastna državi, njenemu aparatu in prisili — so tista dejstva, ki kažejo na podružbljanje in na naravnost politike pri omejevanju in obravnavanju vsakršne nevarnosti in družbi škodljivih pojavov. V samoupravno organiziranem nadzorovanju vedenja tudi ne gre za podrejanje ljudi, čeprav so morda njegovi učinki lahko prav tako boleči in neprijetni.

Družbena samozaščita mora temeljiti na potrebah po varnosti, podobno kot morajo čutiti laični nadzorovalci spodbujenost za nadzorovanje vedenja drugih. Toda potrebe in spodbujenost so lahko različni. Če izhajajo iz politične prepričanosti, jih je lahko uravnavati, kolikor pa rastejo iz morebitnih slabih človeških lastnosti, lahko povzročajo več hudega, kot ga je vsebovalo tisto, kar je potrebo po nadzorstvu povzročilo. Socializacija potreb in spodbujenost kot gibalni sili sta pogosto dokaj neznan področji, na katerih delujejo družbenopolitične organizacije, ki se nenehno ukvarjajo tudi z družbenopolitičnimi in drugimi razmerami življenja.

Če je treba torej več vedeti o potrebah in motiviranosti »kontrol« v »bazi«, ne bi bilo odveč poznati tudi potrebe in spodbude za odklonskost. Ker dajejo družbenopolitične organizacije o odklonskosti »politične ocene«, je za praktično dejavnost zatiranja potrebna tudi strokovnost in neredko tudi znanstveno lotevanje, raziskovanje in proučevanje. **Popolna političnost ne more zamenjati strokovnosti, kot popolna strokovnost potrebuje tudi političnost**, ker je odklonskost predvsem družbenopolitični pojem, sta za učinkovitost njenega obravnavanja potrebni obe plati, tudi v »bazi« in tam, kjer se razvijajo neposredne preprečevalno-nadzorovalne dejavnosti (tudi ob pomoči »administrativno« izbranih kadrov). Zato je treba v politične ocene »varnostne situacije« vnašati tudi znanstvene razsežnosti ter sodobna strokovna spoznanja o družbi in njenih pojavih.

V »bazi« naj ne bi šlo za čustveno reagiranje zoper odklonskost, marveč za trezno razčlenbo stanja in načrtno ukrepanje zoper ljudi in pojave s pomočjo ljudi, upošteva je njihove osebnosti z družbenih, socialnih, kulturnih in psiholoških plati. Nikoli, zlasti pa pri obravnavanju odklonskosti v »bazi«, ne smemo pozabiti, da je »najučinkovitejše tisto nadzorstvo, ki pri svojem uresničevanju upošteva psihološko prilagojenost zelenega vedenja«. ²⁵ Zato tudi ne bo odveč dosti razmišljati, kdo opravlja nadzorstvo in po kakšnih načelih ter v čigavem imenu, zlasti še, ker sta si nadzorovanje in socializacija lahko kdaj pa kdaj tudi nasprotujoči v svojih učinkih, čeprav nameravata delovati dopolnjevalno.

Sklep

Družbenopolitične organizacije z Zvezo komunistov na čelu so v preteklih letih pokazale veliko ustvarjalnega iskanja in vizionarstva o tem, kako v socialistični družbi skladno z razvojem samoupravljanja obravnavati odklonskost, in še posebej kje začeti s podružbljanjem in kako s formalnim družbenim nadzorstvom dosegati socializacijo ljudi. Z oblikovanjem samoupravnih nadzornih mehanizmov se nedvoumno ustvarjajo nove možnosti za kasnejšo deetatizacijo nekaterih državnih funkcij. Poleg usposabljanja formalnega in samoupravnega nadzorstva pa si močno prizadevajo tudi za socializacijo družbenih vrednot, zaradi česar so prav tako nepogreš-

²⁵ Scott/Scott, s. 27.

ljiv dejavnik, pomemben za ustvarjanje ustreznega družbenega ozračja in za nastajanje primerne protikriminalnega javnega mnenja. Še posebej pa je očitna njihova vloga pri morebitnem premoščanju antagonizmov med državnim prisilnim aparatom in javnostjo. Razvoj družbene samozaščite je glede tega kot nalašč priložnost za zблиževanje klasičnih državnih mehanizmov za nadzorovanje in spreminjanje ljudi s samoupravnimi nadzornimi institucijami. Z družbenopolitičnimi organizacijami in njihovo dejavnostjo ter še posebej odgovornostjo, varnost kot vrednota polagoma prihaja v obravnavanje nedržavnih organov in postaja tudi vsebina ter sestavina samoupravnega odločanja. Čeprav je to šele v zarodkih, pa se vendarle začena zgodovinski proces in ustvarjajo možnosti, ko naj bi polagoma začela odmirati kaka funkcija varnostnih organov, čeprav tega ni mogoče pričakovati v takem obsegu kot na drugih področjih. »Dokler bo naša družba izpostavljena pritisku protisocialističnih sil, bodo organi notranje varnosti pomembno nujno potrebno orožje socializma.«²⁶ V zvezi s tem pa je najbrž tudi nujno, da se podružbljanje začena s tistim, kar je najlaže in brez skrbi prepustiti nedržavnim organizacijam — to je preprečevanje odklonskosti, ki mu država do nedavnega še ni pripisovala posebnega pomena, ne politično in ne strokovno.

Ker je »graditev socializma razredni boj«,²⁷ je nadzorovanje vedenja tudi sredstvo za doseganje ciljev tega boja, neredko neprijetno, težavno, če ne celo kruto, čemur se niti v samoupravni socialistični družbi ne da izogniti. Družbenopolitične organizacije s svojimi sredstvi vplivajo na lajšanje tega boja, tako da prisila ni več edino orožje socializma in za socializacijo ljudi z družbenimi vrednotami. Naravnost po sklepih IV. plenuma CK ZKJ, po katerih naj »varnost demokratičnega sistema sloni predvsem na javnih ustanovah«,²⁸ se v zadnjih letih najbolj izraža z ideologizacijo in institucionalizacijo družbene samozaščite.

Družbenopolitične organizacije se od leta 1945 nikoli niso toliko ukvarjale z odklonskostjo, nadzorstvom, družbenimi vrednotami in politizacijo vseh treh kot od leta 1972 naprej. Po spodbudah Zveze komunistov, vsaka zase ali skupaj neštetokrat obravnavajo vprašanja vedenja in njegovega spreminjanja, skladno z

družbenimi pričakovanji in ob podmeni, da je človekovo osebnost mogoče oblikovati tudi v družbenih organizacijah, ob njihovem delu, z njihovo dejavnostjo in vplivi. Zato oblikujejo stališča, ki jih množice sprejemajo, ter podoba o sebi in družbi, da bi ljudje lahko oblikovali svoje predstave o rečeh, ki naj spreminjajo njih in družbo. Razrednost stališč se izraža tudi v razmerju do odklonskosti in nadzorstva, posebno zato, ker je treba pri obravnavanju vedenja upoštevati interese delavskega razreda. Družbenopolitične organizacije pa so sploh iz tega razreda in zanj. Prav glede na to se mora zlasti »Zveza komunistov praktično izkazati, da se do lastne politične oblasti vede kot do sredstva in ne kakor do namena«.²⁹

Odgovornost tako za vedenje kot za njegovo nadzorovanje in spreminjanje je eno izmed ključnih vprašanj sodobne jugoslovanske samoupravne družbe. Deklaracije se prav tu najbolj spopadajo z dejanskostjo. Družbenopolitične organizacije znova in znova načenjajo ta vprašanja, da bi v socializmu dosegli drugačno in boljše moralo, kajti socializem in morala sta posebni vprašanja in Zveza komunistov je v posebnem razmerju do človekove osebnosti, zlasti zaradi njegove socializacije (ali osvobajanja).

Če je »nadzorovanje in spreminjanje človeškega vedenja tudi praktično in teoretično vprašanje družboslovnih znanosti«,³⁰ in ne zgolj zadeva politike, potem morata potekati oplojevanje idej za boljšanje stanja in vizija prihodnosti kolikor toliko obojestransko, v sodelovanju drugo za drugim. Zveza komunistov glede tega obuja tudi »marksistična znanstvena prizadevanja«,³¹ zlasti na področju družbene samozaščite.

Rokopis končan 2. septembra 1977

UPORABLJENA LITERATURA

1. Akers, Ronald in Hawkins, Richard: **Law and Control in Society**, 1975, 383 s.
2. Coser, Lewis: **Continuities in the Study of Social Conflict**, 1968, 272 s.
3. Četrti plenum ZKJ, Komunist Ljubljana 1966, 63 s.
4. Deseti kongres ZKJ — Dokumenti, Ljubljana 1974, 646 s.

²⁹ Pašić, s. 13.

³⁰ Scott/Scott, s. 1.

³¹ Neposredne naloge ZKJ pri organizaciji in uresničevanju družbene samozaščite, smernice predstava CK ZKJ, Komunist 14. 6. 1975.

²⁶ Program ZKJ, s. 156.

²⁷ Sedmi kongres ZKS — Sklepi, s. 37.

²⁸ Četrti plenum CK ZKJ, s. 58.

5. Družbena samozaščita v krajevni skupnosti, Mala knjižnica družbene samozaščite, Ljubljana, 32. a.
6. Družbena samozaščita v temeljni organizaciji združenega dela, Mala knjižnica družbene samozaščite, Ljubljana, 27 s.
7. Djordjević, Jovan: Čovek u samoupravnom društvu, Beograd 1975, 23 s.
8. Djordjević, Jovan: **O samoupravnom i odgovornom društvu**, Beograd 1971, 536 s.
9. Djordjević, Jovan: **Politički sistem**, Beograd 1967, 1049 s.
10. Djordjević, Jovan: Prilog teoriji avantgarde, **Pregled**, LXV, 3, s. 405—429.
11. * Drašković, Dragomir: Uloga društveno političkih organizacija u društvenoj samozaštiti, 10 s.
12. Finifter, Ada: **Alienation and Social System**, 1972, 367 s.
13. Georgijevski, Mihajlo: Bezbednost kroz dokumente Desetog kongresa Saveza komunista Jugoslavije, **Bezbednost**, 16, 1974, 6, s. 312—216.
14. Henkel, Heinrich: Ideologie und Recht, **Recht und Staat**, 425/426 (September), 36 s.
15. Idejni in politični temelji organizacije in uresničevanja družbene samozaščite (13. seja predsedstva CK ZKJ), **Komunist** 1975, 59 s.
16. Israel, Joachim/Tajfel, Henri: **The Context of Social Psychology**, London 1972, 438 s.
17. Kardelj, Edvard: Samoupravljanje — ena izmed zakonitosti v razvoju socializma, **Teorija in praksa**, 12, 1975, 10, s. 947—954.
18. Korać, Veljko: **Marksovo shvatanje čoveka, istorije i društva**, Beograd 1975 (druga izdaja), 356 s.
19. Krepitev idejno politične vloge ZK, (Razprava različnih avtorjev), **Teorija in praksa**, 12, 1975, 3, 259—384.
20. Maravall, J. M., Subjective conditions and revolutionary conflict: some remarks, **British Journal of Sociology**, 27, 1976, 1, s. 21—35.
21. Milanović, Vladimir: Politička, pravna i moralna svest gradjana kao faktor društvene samozaščite, 12 s.
22. Mrmak, Ilija: Dialektika odnosov med družbeno moralnimi vrednotami delavskega razreda in njegovo revolucionarno avantgardo, **Teorija in praksa**, 14, 1977, 5—6, s. 508—533.
23. Muhić, Fuad: Skica reforme ZKJ pred X. kongresom, **Teorija in praksa**, 11, 1974, s. 63—72.
24. **Osnovi nauke o društvu**, uredil M. Pečujlić, Beograd 1963, 603 s.
25. Pašić, Najdan: Savez komunista i druge društveno političke organizacije u sistemu samoupravne socialističke demokracije, Beograd, 22 s.
26. Pašić, Najdan: **Savremena država** (druga izdaja), 1976, Beograd, 311 s.
27. Pavićević, Radovan: **Država in politika**, Beograd 1974, 199 s.
28. Pavićević, Vuko: Temeljna načela socialistične morale, **Teritorija in praksa**, 11, 1974, 4, s. 407—426.
29. *Perović Miro: Pravna svest in društvena samozaščita, 9 s.
30. Petrović, Milivoje: Moral i socializam u jugoslovenskoj filozofiji, **Gledališta**, 15, 1973, 2, s. 133—158.
31. **Program ZKJ**, ČZP Komunist, Ljubljana 1975, 228 s.
32. Radković, Radoslav: **Marksistično shvatanje društva**, Beograd 1973, 79 s.
33. Rot, Nikola: **Socijalna psihologija**, Beograd 1972 (druga izdaja), 333 s.
34. Scott, J. — Scott, S. F.: **Social Control and Social Change**, 1971, 237 s.
35. **Sedmi kongres ZKS, Stališča in sklepi**, ČZP Komunist, 1977, 151 s.
36. * Simović, Vojislav: Društvena samozaščita i društveno politički sistem Jugoslavije, 12 s.
37. Sklepi 44. seje Predsedstva CK ZKJ, **Komunist**, 12. 11. 1973, s. 15.
38. Sorokin, Boris: **Osnove socijalne psihologije**, Zagreb 1970, 209 s.
39. Stanić, Gojko: Razredna osnova revolucionarne avantgarde v samoupravnom socializmu, **Teorija in praksa**, 14, 1977, 5—6, s. 508—533.
40. Stepanov, S.: Partijnaja zaboda o npravstvennom i pravovom vospitanii, **Socialističkaja zakonost**, 1976, 5, s. 15—18.
41. * Tomić, Stojan: Politička i samoupravna zaštita osnovnih vrednost samoupravnog socializma, 22 s.
42. Troha, Zdravko: **Oris družbeno političkih organizacij**, Ljubljana 1976, 35 s.
43. **Ustava Socialistične Federativne Republike Jugoslavije**, Uradni list Beograd 1977, 188 s.

* Referati s posvetovanja o družbeni samozaščiti, Beograd, 13.—14. 1. 1976.

UDC 301.173.7:301.188.2

Socio — Political Organizations and Control of Behaviour

Pečar dr. Janez, Scientific Counselor, Institute of Criminology, Ljubljana

During the last few years socio-political organizations in Yugoslavia e. g. League of Communists, Socialist Union of Working People, Trade Unions, Union of Socialist Youth and some others, have very often dealt with questions of behaviour, its control and safety. At the same time, the social self-protection is being intensively carried out and this means a kind of socialization of a part safety questions, it also means de-alienation of interpersonal control and the beginning of the restraint of state power in the field of behaviour control. The policy and ideology of self-protection have been developed more than at any time before. The class character of control is being emphasized, protection and prevention of deviance are becoming more and more field of work of the League of Communists and other conscious and organized socialist forces and the contents of their work. It is expected that po-

litization which is being carried out in this respect will result in better consideration of social norms and values. In such social circumstances prevention of crime and the ways of dealing with it are getting new, and different, ideological and political contents.

Socio-political organizations with the League of Communists leading them have shown much of creating atmosphere in looking for solutions of questions referring to criminal policy and self-protection. However, complete politization can not replace the professionalism of work and the research in this field. At the same time, understanding of reality, sound judgement and knowledge have also to prevail in the field of reaction to deviance there where phenomena which are socially detrimental are directly dealt with.